

saria a entendre V. *Rederadi com «*Villare de radi*», que el doc. de 930 explica «villare de Radi al. n. *Monteschabri*» (Mor. v, 70). Aquí ja hi ha fregadis amb el grup de *Ratera* (supra) i amb el de B), però ens guardem de pendre-ho per parentiu etimològic i real.

B) *Vilanova de la Ribera*, «nom qu'on ne trouve guère avant le XVe. S., remplaçant Vil. de *Rautero* primitif, auj. inusité ou inconnu» (Alart, *Not. Hi. Comm. Rouss.* 1, 94-96); 991: «*Villanova q. v. Roter*», cit. junt amb *Vallicrosa* (Mor., i Abadal, *Eixalada*, 218); 1027: «Vill. de *Roter*» (*Hist. Lgd.* v, 382); 1040: «V. q. dicunt *Roter*» (ib. v, 439); 1051: «Vill. de *Roter*», cit. junt amb *Tuir* (Mor., i Alart, *Cart.*, 64). Més tardanament apareix en la forma *Rauter*, no ben assegurada fins a fi de l'E. Mj., encara que en l'*InuLC* Alart recull ja dades de 1172 i 1209 en un art. *Rauter*. En tot cas, 1359: *Vilanova de Rauter* (*CoDoACA* XII, 126); 1435: *Villanova de Rauterio* (Alart, *Docs. Gé. Hi.* 1, 82).

Enfocant la forma antiga i més ben establerta, aquí veiem un altre compost de l'arrel *ROD-*, que és comuna amb (A), però distinta de *RAD*. La variant *Rauter* no es pot despatxar com vaga «alteració». Pierre Vidal, en reproduir l'explicació històrica d'Alart, les grafifica d'una mena d'explicació de «au *Rauter*: du rouitoir», mostra del pensar nebulós d'aquell acrític epígon. El que a mi em sembla és que en començar a decaure l'ús de l'antic *Roter*, i anar-lo superant, en l'ús popular, el qualificatiu «de la Ribera», els que la mantien en ús cediren a la influència dels parònims germànics en *RAD-* dels quals n'hi havia un altre més a prop (evitem, però, confondre-l'hi) *Vilanova de Raó* (*RADON-*, d'aquesta arrel *RAD-*, sobre el qual veg. art. supra).

RATES

Coll de Rates i altres NLL mossàrabs d'aquesta inicial.

Nom collectiu d'un gran sector de les boscoses muntanyes de l'interior de la Marina valenciana i de la comarca de Dénia: des de Xaló, Parcent i Tàrbena cap a l'O. En sentit estricte el *Coll de Rates* és el pas per on la carretera de Callosa a Pego travessa la Serra del Carrascal (MGadea, *T. del Xè* 1, 266): al Nord de Tàrbena, uns 12 k. al Sud de Pego. En la nòmina dels sarraïns del *Coll de Rates* de 1409 (i en la seva ed. il·lustrada i comparativa per Mateu Llopis en la *Misc. Fabra*, 206-241) veiem que el nom s'estenia collectivament, amb un abast o sentit més lax, a tota la zona del voltant, no sols fins a Tàrbena, i al peu de les muntanyes de Polop i Benimantell, sinó àdhuc fins cap a Confrides, Finestrat etc.

Continua essent nom ben viu: *Kôl de râtes*, en l'enq. d'Alcanalí (xxxv, 131.10). *Sa Pèya de k. d. r.*, en la de Tàrbena, designant la grossa serra penyalosa entre aquest terme i la collada.

El nom no figura en el *Rept.* ni el recullen SSiv., Cavanilles, *AlcM* etc., ni es veu en els censos de mo-

riscos dels Ss. xvi-xvii, però apareix molt repetit en la Nòmina citada, i en el *Llibre de la Colecta del Batlle de Callosa*, del mateix any, que dona moltes notícies del S. xiv (1352, i fins 1322) despullat per Mateu.

I és natural que no es disposi de gaires mencions antigues, essent pròpiament un nom de muntanyes, noms tan poc atesos pels historiadors, i administradors civils i eclesiàstics.¹

ETIM. En el *DECat* VII, 50b25-37, la qüestió apareix un poc involucrada amb el problema obscur de l'etim. precisa de *raig/rai* 'tramada de fustes que navega'; del qual, però, val més separar-lo, perquè el NL *Rates* no presenta tals problemes ni dubtes.

Ve del ll. *RATES*, plural de *RATIS*, que es troba en els clàssics des de Plaute (especialitzat en el sentit de tramada de troncs, *rai* 'dispositiu per navegar'); però originàriament significava en general 'tronc, vara, perxa' (Pok., *IEW*, 863-6). Com va mostrar Vallejo (*RFE* xxxviii, 38-63), va donar en cast. arcaic *rades* «maderos de construcción» [1044]; i ja apareix aplicada a 'boscuries', com a collectiu, en Berceo, i en el fur de Miranda de Ebro etc. (*DECat*, 50b12-16); en *DECH* IV, 794a9-13 hi afegixo un *Val de Ratero* lleonès. En el nom del Coll de *Rates* el tenim, doncs, simplement conservat intacte, amb la -T- i la -E mantingudes normalment segons la fonètica mossàrab.

PARÒNIMS de la mateixa etim., sobretot en les nostres àrees de substrat mossàrab. Són llocs, que per llur naturalesa difícilment es compendrien com aplicacions del nom del rosegador *rata* o *rat*: 1) Barranc de *La Rata*, raconada molt boscosa, te. Cotes (xxxI, 50.4). 2) Pla de *Ratis* («d'en *râtis*», deia l'inf.), entre el Maestrat i el Pla de Cabanes, te. *Vilanova d'Alcolea* (xxxviii, 171.2); segons IGC allí comença el bosc i garriga, i s'ha acabat l'olivar: entre els *Rebolcadors* i *Sta. Bàrbera*, camí de *Torreblanca* (lluny de *Ràtils*, art. infra), que és molt més al S. de Cast. Pna.

3) *Retilles*, pda. munt. de Planes d'Alcoi (xxxiv, 137.25). Estant ben estès i arrelat el nom en mossàrab, també se'n formaren derivats àrabs: ací el «superlatiu islàmic» en *-il-Lab/-él-Lab* (com en *Fondegulla*, *Fatila*, *Ondarella*, *Fatarella* etc), no cal, doncs, postular bases com *RETILIA o *REPTILLA*, teòricament atendibles. Per la mateixa raó desestimo tota explicació catalana per al nom mallorquí:

4) *La Rateta* (*lâ râtâta*) i també perquè si fos d'origen cat. duria art. sa: *Serra de la Rateta*, ja molt amunt en el massís del Puig Major, vèrtex de 1100 alt., a l'extrem N. del reclau que el te. D'Orient fa endins del del Lluc (xl, 16.23; Masc. 9A7), o sigui en les aspres i boscoses serres, ja prop del santuari. Com que havia passat ja a l'àrab morisc, allí s'hi formaria un pl. fem. en *-ât, ar-raîât*, i amb el nou article l'*Arratet*, trivialitzat en *La Rateta* (fortuïta la semblança amb el NP algerià *Raøøat*: GGAlg.).

5) D'aquest mateix àrab-mossàrab *ar-raîât* ve possiblement *La Retada*, nom d'una albereda a la ribera de l'Ebre al Sud de Móra, ja prop de Benifallet (Casac., oït 1924, als barquers de Móra). çO és un deri-